

Voorgenomen koers voor verantwoorde externe samenwerkingen

na het mensenrechtenadvies

College van Bestuur, 23 april 2026

INLEIDING: DE WEG DIE DE UNIVERSITEIT HEEFT AFGELEGD	- 1 -
TWEDE ADVIES COMMISSIE MENSENRECHTEN EN CONFLICTGEBIEDEN	- 2 -
WAARDERING EN BENADERING	- 2 -
BESLUIT EN BELEIDSLIJN	- 5 -
TIJDPAD EN BESLUITVORMING	- 7 -
PLURALITEIT EN VERBINDING IN DE ACADEMISCHE GEMEENSCHAP	- 7 -
ONDERSTEUNING, HERSTEL EN OPBOUW	- 8 -

Inleiding: de weg die de universiteit heeft afgelegd

Het aanhoudende conflict in het Midden-Oosten, de menselijke tragedie in de bezette Palestijnse gebieden, en de groeiende internationale bezorgdheid over ernstige schendingen van het humanitair recht sinds het najaar van 2023, stellen universiteiten voor ingrijpende vragen over de grenzen van verantwoorde institutionele samenwerking.

Het College van Bestuur (CvB) vindt een zorgvuldig en principieel antwoord op deze vragen noodzakelijk. In 2024 besloot het CvB een tijdelijke Commissie Toetsing Ethische Aspecten in Samenwerkingen in te stellen om een ethisch toetsingskader voor gevoelige samenwerkingen te ontwikkelen. Deze tijdelijke commissie heeft in de daaropvolgende maanden grondig onderzoek verricht naar de wijze waarop ethische toetsing van gevoelige samenwerkingen vormgegeven zou moeten worden. In februari 2025 werd hun advies aangeboden aan het CvB. Kern van dat advies was een werkwijze voor gevoelige samenwerkingen, gebaseerd op toetsing aan de hand van drie samenhangende factoren: de institutionele partner, de aard van de activiteit, en de bredere context. Ook werd geadviseerd een permanente commissiekamer Ethische Aspecten in te stellen.

In mei 2025 nam het CvB een reeks besluiten: de Commissie Mensenrechten en Conflictgebieden werd formeel ingesteld, de werkwijze partner-activiteit-context werd vastgesteld als grondslag voor haar werk, en er werd besloten dat de universiteit gedurende het adviestraject geen nieuwe institutionele onderzoekssamenwerkingen zou aangaan. In juli 2025 bracht deze commissie haar eerste advies uit: opschorting van de studentenuitwisselingen met de Hebrew University of Jerusalem en Tel Aviv University. Het CvB nam dit advies in september 2025 over. Ook besloot het CvB in de huidige context geen nieuwe uitwisselingsprogramma's aan te gaan met vergelijkbare instellingen.

Tweede advies Commissie Mensenrechten en Conflictgebieden

De Commissie Mensenrechten en Conflictgebieden kreeg in september 2025 de opdracht om lopende institutionele onderzoekssamenwerkingen met Israëlische partners te analyseren. Het CvB heeft op 2 april 2026 de definitieve versie van haar advies ontvangen. De commissie heeft dertien institutionele onderzoekssamenwerkingen onderzocht. Zij schetst hoe Israëlische universiteiten, onderzoeksinstituten en bedrijven in verschillende mate institutioneel verweven zijn met het huidige beleid van de Israëlische regering en de activiteiten van het leger, en hoe institutionele samenwerking bijdraagt aan de economische, symbolische en netwerkinfrastructuur van dit systeem. Op basis hiervan concludeert de commissie dat in bijna alle onderzochte gevallen opschorting van de lopende institutionele samenwerking geboden is en adviseert zij elf lopende institutionele samenwerkingen op te schorten en één samenwerking te beëindigen. In een dertiende project is de samenwerking met een Israëlische partner niet gematerialiseerd.

Waardering en benadering

Wij zijn de commissie zeer dankbaar voor het intensieve werk dat zij in deze uitzonderlijk beladen situatie heeft verricht. We merken haast dagelijks hoe dichtbij de situatie in Israël en de bezette Palestijnse gebieden voor veel studenten en medewerkers komt, en de grote zorgen over de diagnose van schending van mensenrechten en het internationaal humanitair recht in deze context. Een universiteit moet in zo'n situatie haar institutionele samenwerkingen kritisch durven evalueren. Het advies getuigt van een doordachte benadering van een vraagstuk waarin academische vrijheid, institutionele verantwoordelijkheid en de uitzonderlijke ernst van de situatie in de bezette Palestijnse gebieden samenkomen.

In haar afweging onderscheidt de commissie vier samenhangende risico's voor institutionele samenwerking in de huidige context: versterking van de economische en institutionele infrastructuur van Israëlische partners, institutionele erkenning en legitimatie van deze partners, materiële en immateriële steun aan instellingen die in verband worden gebracht met mensenrechtenschendingen, en het risico dat Leidse medewerkers – hoe ongewild ook – een systeem dat leidt tot schendingen van mensenrechten en internationaal humanitair recht mede in stand houden. Deze risico's maken volgens de commissie duidelijk dat minimalisering of gedeeltelijke voortzetting van samenwerking morele schade niet zal kunnen voorkomen. Vanuit deze redenering concludeert zij dat opschorting van vrijwel alle institutionele samenwerkingen en een stop op nieuwe institutionele samenwerkingen de enige optie is.

Waar de commissie primair tot een normatief oordeel komt over de toelaatbaarheid van voortzetting, heeft het CvB daarnaast de verantwoordelijkheid dit advies te vertalen naar concrete besluiten in een complexe academische, juridische en organisatorische werkelijkheid. In onze reactie zoeken we naar een lijn die duidelijke grenzen trekt waar mensenrechten en internationaal humanitair recht in het geding zijn, recht doet aan de verantwoordelijkheid van de universiteit als publieke instelling, en tegelijk ruimte blijft bieden aan wetenschap, debat en internationale samenwerking en kennisuitwisseling. Zonder af te willen doen aan de door de commissie geschetste morele kern, komen daarbij aanvullende overwegingen in beeld die ons voor een

gedifferentieerder lijn doen kiezen. In deze lijn zijn de eerste twee risico's vooral bepalend voor de vraag of de universiteit zich in de huidige context nog wil verbinden aan bepaalde partners, terwijl het derde en vierde risico, in combinatie met de humanitaire en maatschappelijke impact van het onderzoek, leidend zijn voor de manier waarop wij per categorie activiteiten naar lopende institutionele projecten kijken. Deze benadering sluit aan bij de zich ontvouwende bredere landelijke en Europese discussie. In maart 2026 hebben de nationale universitaire organisaties van zes landen, waaronder de Nederlandse en Vlaamse koepels, gezamenlijk gepleit voor de verankering van mensenrechten als expliciete deelname-eis in het toekomstige kaderprogramma FP10, en om sterker te toetsen op project- en callniveau in plaats van met generieke landenverboden te werken. Wij onderschrijven dit pleidooi en zullen actief bijdragen aan de uitwerking ervan. De geïntegreerde werkwijze voor verantwoord samenwerken die wij in Leiden willen ontwikkelen, sluit aan bij deze beweging. We maken een samenhangend kader waarin mensenrechten, kennisveiligheid, samenwerking met risicosectoren en risico's eigen aan defensiegerelateerd onderzoek in samenhang worden beoordeeld, en waarbij we de afwegingen starten op het niveau van de activiteit zelf. Met onze huidige reactie op het tweede advies van de Commissie Mensenrechten en Conflictgebieden willen wij nu al consequent handelen in de geest van die benadering.

Relatie activiteit-partnerverwevenheid

Allereerst acht het CvB het nodig om de derde factor in het door de commissie gehanteerde kader – de aard van de activiteit – zwaarder te laten meewegen bij besluiten over individuele projecten. De commissie erkent dat de onderzochte activiteiten sterk uiteenlopen, maar richt haar eindconclusie vooral op de combinatie van context en partner. In onze bestuurlijke afweging willen wij een verschil aanbrengen tussen projecten die direct aansluiten bij defensie- en veiligheidsstructuren – waar de vier risico's vrijwel onverminderd gelden – en projecten die in een civiele of humanitaire context plaatsvinden zonder aantoonbaar dual use-risico. Dan kan een mogelijk relevant verschil worden meegewogen tussen bijvoorbeeld een project dat plaatsvindt in een civiel ziekenhuis met een humanitaire doelstelling en een engineeringproject waarbij technologie wordt ontwikkeld met aantoonbare raakvlakken met defensie. Wij willen per project helder onderscheiden of de concrete activiteit zelf aansluit op de geproblematiseerde institutionele infrastructuur of er juist van wordt afgeschermd. Verwevenheid op instellingsniveau betekent niet automatisch dat elk project aan die instelling de mensenrechtenproblemen reproduceert of versterkt.

Wetenschappelijke aard en vervangbaarheid

In de bestuurlijke afweging hechten wij er daarnaast aan ook de wetenschappelijke aard van de afzonderlijke projecten mee te wegen. Er is een mogelijk relevant onderscheid tussen fundamenteel onderzoek, toegepast onderzoek en translationeel onderzoek. Dit onderscheid kan consequenties hebben voor de vraag hoe zwaar de institutionele verwevenheid van de partner in de afweging weegt. In een aanzienlijk deel van de onderzochte projecten gaat het om fundamenteel of biomedisch onderzoek waarvan de resultaten op zichzelf geen detecteerbaar risico dragen op militair gebruik of op bijdrage aan schending van mensenrechten. Daarbij rijst ook de vraag of de bijdrage van de Israëlische partner inhoudelijk uniek en onvervangbaar is, dan wel of

vergelijkbare expertise elders beschikbaar is. Bovendien verdient de vraag aandacht of de deelname van Leiden aan een project juist bijdraagt aan het handhaven van normen voor ethisch onderzoek, transparantie en Open Science, en of het wegvallen van die betrokkenheid die waarborgen verzwakt.

Humanitaire en maatschappelijke impact

De commissie signaleert dat sommige van de onderzochte projecten een humanitair doel dienen. In de bestuurlijke afweging hechten wij eraan dat dit aspect verder wordt uitgewerkt. Bij projecten in de (bio)medische sfeer die bestrijding van ziekte en bevordering van gezondheid tot doel hebben, kan het mogelijk gaan om kennis waarbij levens kunnen worden gered. Weging van de gevolgen van stopzetting voor de toegang tot unieke expertise en voor patiënten en andere kwetsbare groepen is van belang, naast de weging van de risico's van voortzetting. Eenzelfde omzichtigheid is nodig bij, bijvoorbeeld, onderzoeksprojecten die bijdragen aan de versterking van democratische weerbaarheid, mensenrechten en de rechtsstaat. Dit omvat onder meer onderzoek rond de onafhankelijkheid van de rechtspraak, bescherming van minderheden, persvrijheid en bestrijding van desinformatie, burgerparticipatie en democratische innovatie, de rol van het middenveld en maatschappelijke organisaties, conflictbemiddeling en vredesopbouw. Projecten die bijdragen aan transparantie, verantwoord bestuur, academische vrijheid en sociale cohesie vallen eveneens binnen deze categorie, zeker als ze positieve effecten kunnen hebben in het Midden-Oosten. Ook de vraag of het onderbreken van een samenwerking zelf schade veroorzaakt (bijvoorbeeld door vertraging van onderzoek, verlies van datareeksen of het wegvallen van behandelingsperspectieven) verdient een uitdrukkelijke en zichtbare plaats in de besluitvorming.

Reputatie- en integriteitsaspecten van de activiteit zelf

De commissie weegt reputatierisico's op institutioneel niveau. In de bestuurlijke afweging wegen wij daarnaast ook de omgekeerde reputatierisico's mee die verbonden zijn aan het niet (meer) deelnemen. Voor patiëntenorganisaties, beroepsgroepen in de medische sector en internationale consortiumpartners kan het eenzijdig terugtrekken uit lopende samenwerkingen vragen oproepen over de betrouwbaarheid en consistentie van de universiteit als partner. Daarnaast heeft deelname aan een project soms een intrinsieke waarde voor onderzoeksintegriteit: de aanwezigheid van een internationale partner met een sterke reputatie op het gebied van onderzoeksethiek kan ruimte bieden voor kritische kennis, monitoring van hoe data worden gebruikt en rapportage van eventuele onregelmatigheden. Ook dit aspect verdient een expliciete plaats in de integrale afweging.

Gevolgen voor internationale consortia

Een bijkomend element betreft de positie van internationale onderzoeksconsortia en de bredere gevolgen van het beëindigen van lopende projecten. In veel gevallen gaat het om door de Europese Unie gefinancierde onderzoeksprogramma's waarin talrijke internationale partners samenwerken, in meerdere gevallen overigens zonder rechtstreekse samenwerking tussen Universiteit Leiden en de Israëliëse consortiumpartner. Dergelijke projecten zijn juridisch en contractueel ingebed in complexe consortiumstructuren en verbonden aan duidelijke mijlpalen, rapporteringsverplichtingen en deadlines. De door de Commissie voorgestelde 'opschorting'

van lopende samenwerkingen is daardoor in praktijk weinig realistisch en zal neerkomen op beëindiging. Dat heeft niet alleen gevolgen voor de betrokken Israëlische partner, maar ook voor de andere partners in het consortium, voor de betrokken Leidse onderzoeksteams en hun onderzoekers.

Naast de financiële consequenties (mogelijke terugvorderingen of contractuele claims), moeten verschillende afgeleide effecten in rekening worden gebracht. Het gaat onder meer om reeds geleverde inspanningen van onderzoeksteams, opgebouwde expertise en onderzoeksresultaten die verloren kunnen gaan, en het risico op reputatieschade of contractbreuk ten aanzien van Europese financieringsprogramma's en niet-Israëlische partners waarmee vaak al langlopende samenwerking bestaat. Bovendien kan het stopzetten van projecten grote onzekerheid creëren voor onderzoekers en promovendi die op deze projecten worden gefinancierd.

In bepaalde domeinen kunnen de gevolgen bovendien verder reiken dan de universiteit zelf. In biomedisch onderzoek kunnen projecten bijdragen aan nieuwe inzichten of behandelingen die relevant zijn voor patiënten. Een poging tot stopzetten van dergelijke onderzoeksactiviteiten kan dus bredere maatschappelijke implicaties hebben. Wij achten het van belang om bij beslissingen over lopende projecten ook deze bredere gevolgen zorgvuldig mee te wegen.

Science diplomacy

Ten slotte wil het CvB de positieve waarde van zorgvuldig getoetste academische samenwerking zichtbaar meenemen in de afweging. De commissie heeft haar toetsvragen, conform haar opdracht, vooral als risico-indicatoren geformuleerd. Dat is terecht in een situatie waarin ernstige schendingen centraal staan. Tegelijk vraagt het CvB zich per project af of deelname van de Universiteit Leiden ook kan bijdragen aan *science diplomacy* en de rol van de universiteit, aan bescherming van academische vrijheid in een repressieve context, aan het openhouden van kanalen voor kritische wetenschappelijke uitwisseling of aan het inbrengen van strikte ethische en transparantienormen. Waar samenwerking vooral een legitimerende of normaliserende functie heeft, ligt beëindiging voor de hand; waar zij aantoonbaar bijdraagt aan bescherming van rechten of humanitaire doelen, kan een zorgvuldige voortzetting of gecontroleerde uitfasering – onder strenge voorwaarden – te verantwoorden zijn. In de huidige context zal die positieve rol van samenwerking slechts in uitzonderlijke gevallen en onder strikte voorwaarden vorm kunnen krijgen.

Besluit en beleidslijn

In het licht van het advies van de commissie, en rekening houdend met de juridische, academische en maatschappelijke overwegingen die hiervoor zijn uiteengezet, komt het CvB tot de volgende voorgestelde beleidslijn. Het CvB neemt het advies van de Commissie Mensenrechten en Conflictgebieden als richtinggevend kader. De ernst van de situatie in de bezette Palestijnse gebieden en de geconstateerde institutionele verwevenheid van Israëlische partners met de regering en het leger vereisen dat wij actie ondernemen.

Voor **nieuwe institutionele samenwerkingen** met Israëlische partners geldt dat we geen nieuwe samenwerkingen aan gaan, ten minste tot de hieronder beschreven geïntegreerde werkwijze een fijnmazige beoordeling van projectvoorstellen toelaat. Zodra deze werkwijze operationeel is, zullen nieuwe projectvoorstellen worden beoordeeld op basis van een geïntegreerde en strenge toetsing van mensenrechtenrisico's, kennisveiligheid, *dual use* of mogelijke militaire toepassingen. Het uitgangspunt daarbij is dat nieuwe institutionele samenwerkingen in de huidige context slechts bij hoge uitzondering en na strenge toetsing toelaatbaar zullen zijn. De precieze uitwerking van deze 'nee, tenzij'-benadering maakt onderdeel uit van de geïntegreerde werkwijze voor verantwoord samenwerken.

Voor **lopende institutionele samenwerkingen** maakt het CvB onderscheid tussen vier categorieën.

Problematische verwevenheid met leger en defensie

In één project waarbij de partner direct en structureel verweven is met het Israëlische leger of de defensie-industrie, acht het CvB voortzetting in de huidige vorm niet verantwoord. Het CvB zal samen met de betrokken faculteit onderzoeken welke stappen juridisch en contractueel mogelijk zijn om de institutionele betrokkenheid van de universiteit af te bouwen of te beëindigen. Daarbij worden de verplichtingen die voortvloeien uit Europese consortiumafspraken en financieringsregels in acht genomen. Overigens zijn er door betrokkenen uit Leiden eerder pogingen ondernomen het project te stoppen. Destijds was de ruimte er binnen het consortium niet. Zorg voor betrokken onderzoekers en promovendi maakt integraal onderdeel uit van dit traject.

Consortia met partners met hoog risicoprofiel en beperkt direct contact

In deze Europese onderzoeksconsortia is een Israëlische partner ethisch of juridisch bezwaarlijk (bijvoorbeeld door vestiging in nederzettingen in bezet gebied, door sterke verwevenheid met de defensiesector, of door een problematisch profiel op het gebied van mensenrechten) maar is er binnen het consortium geen directe samenwerking met de Universiteit Leiden. Hier kiest het CvB er in beginsel voor om de huidige contractperiode uit te dienen en zich bij verlenging of nieuwe calls niet opnieuw te verbinden. Daarmee erkennen we dat de door de commissie geschetste risico's op infrastructuurversterking en legitimatie tijdens de resterende looptijd niet volledig worden weggenomen, maar worden deze bewust beperkt en in de tijd begrensd, zodat contractuele verplichtingen en de positie van andere partners zorgvuldig kunnen worden afgebouwd, terwijl de continuïteit voor betrokken onderzoekers en promovendi zo goed mogelijk wordt gewaarborgd. Deze mogelijke uitfasering wordt samen met de betrokken faculteiten nader onderzocht. Waar de feitelijke relatie met de Israëlische partner minimaal is of via een derde instantie loopt, kan een meer administratieve afsluiting volstaan, maar wordt de principiële keuze om niet te verlengen uitdrukkelijk vastgelegd.

Medisch en humanitair onderzoek met institutioneel risicovol profiel

Een derde categorie betreft medisch onderzoek met een duidelijk humanitair relevant doel, waarbij de betrokken Israëlische onderzoeksinstelling institutioneel verweven is met de regering en defensie, maar waarbij het concrete onderzoek zelf geen *dual use* of militair karakter heeft. Het CvB onderkent de spanning die hier bestaat: de institutionele verwevenheid van de

partner is reëel en problematisch, maar de maatschappelijke waarde van het onderzoek is evenzeer reëel. In sommige gevallen zijn samenwerkingen in de loop der jaren opgebouwd rond kennis, data of expertise die niet eenvoudig elders te verkrijgen zijn, en kan het abrupt stopzetten van de samenwerking directe gevolgen hebben voor de voortgang van onderzoek dat ten goede komt aan patiënten of andere kwetsbare groepen. In deze gevallen weegt het CvB de door de commissie beschreven risico's van infrastructuurversterking, legitimatie en steun af tegen de risico's van schade voor patiënten en andere kwetsbare groepen. Het uitgangspunt voor deze categorie is gecontroleerde uitfasering: lopende samenwerkingen worden niet verlengd, nieuwe institutionele samenwerkingen met deze partners worden niet aangegaan, en lopende verplichtingen worden zorgvuldig afgerond. Het CvB onderzoekt dit samen met betrokken faculteiten. Bij de uitvoering gelden expliciete waarborgen voor de continuïteit van betrokken promovendi, postdoctoraal onderzoekers, arts-onderzoekers en patiënten en proefpersonen die aan lopende studies deelnemen. In bepaalde gevallen kan het verdedigbaar zijn dat een lopende samenwerking onder strikte voorwaarden wordt voortgezet. Een dergelijke uitzondering kan aan de orde zijn wanneer het onderzoek een aantoonbaar humanitair doel dient, wanneer stopzetting onevenredige schade zou opleveren, wanneer er geen *dual use* risico bestaat, en wanneer een onafhankelijke toetsing door de bevoegde commissie leidt tot een positief besluit. De geïntegreerde werkwijze die wij de komende maanden laten uitwerken zal het kader bieden waarbinnen deze toetsing plaatsvindt.

Projecten met beperkte of weggefallen Israëlische deelname

Voor projecten waarbij de Israëlische deelname feitelijk nooit tot stand is gekomen, waarbij deelname via een Europees netwerk verloopt zonder directe bilaterale samenwerking, of waarbij de omvang van de samenwerking zo beperkt is dat de institutionele versterking van de Israëlische partner te verwaarlozen is, kiest het CvB voor een pragmatische afsluiting. Deze projecten worden administratief afgerond of afgelopen zonder verlenging, zonder dat daarvoor een ingrijpend wijzigingstraject nodig is. De principiële keuze om niet te verlengen wordt ook hier expliciet vastgelegd.

Tijdpad en besluitvorming

Het advies en de reactie worden in de reguliere cyclus besproken met de Universiteitsraad en de Raad van Toezicht. Op basis daarvan zal het CvB besluiten nemen over de betrokken projecten en deze besluiten openbaar maken. Parallel hieraan evalueert de universiteit de drie bestaande commissies rond mensenrechten/conflictgebieden, kennisveiligheid en samenwerking met de fossiele industrie en werkt toe naar een geïntegreerde werkwijze voor verantwoord samenwerken. Deze evaluatie heeft tot doel beslissingen in de toekomst sneller, consistent en transparanter te maken.

Pluraliteit en verbinding in de academische gemeenschap

Tot slot willen wij benadrukken dat dit vraagstuk ook binnen de universitaire gemeenschap tot uiteenlopende en soms scherp tegengestelde standpunten leidt. De spanning tussen

institutionele verantwoordelijkheid voor mensenrechten enerzijds en de waarde van academische vrijheid en internationale samenwerking anderzijds laat zich niet eenvoudig oplossen. Dat deze spanning binnen onze gemeenschap openlijk wordt benoemd en bediscussieerd is een kenmerk van een universiteit die haar rol serieus neemt. Een universiteit is bij uitstek een plaats waar fundamentele verschillen van inzicht kunnen worden uitgesproken en onderzocht. Wat daarbij onmisbaar blijft, is de bereidheid om met elkaar in gesprek te blijven.

We mogen het grondig met elkaar oneens zijn, maar het respectvolle debat met ruimte om te luisteren, te argumenteren en elkaar intellectueel serieus te nemen, vormt de kern van een academische gemeenschap. Wij kunnen niet aanvaarden dat leden van onze gemeenschap omwille van hun standpunten, ideologie, nationaliteit of etniciteit worden aangevallen of uitgesloten van volwaardige deelname aan het universitaire leven. Verbinding blijft ook noodzakelijk met academici en medewerkers in Israël en in de bezette Palestijnse gebieden die zich inzetten voor mensenrechten, dialoog en een rechtvaardige vrede. Voor velen van hen vormen internationale academische contacten een belangrijke bron van steun en intellectuele uitwisseling. Institutionele beslissingen over samenwerkingen mogen daarom nooit worden verhaald op individuele collega's die juist vanuit hun academische werk bijdragen aan kritische reflectie, dialoog en maatschappelijke verandering.

Ondersteuning, herstel en opbouw

Aansluitend gaat het CvB onderzoeken hoe de universiteit kan bijdragen aan ondersteuning van getroffen academici en instellingen, bijvoorbeeld via noodbeurzen of deelname aan programma's voor wederopbouw van academische infrastructuur, met in de huidige context bijzondere aandacht voor Gaza en de Westelijke Jordaanoever. Deze stappen zet het CvB in aansluiting met faculteiten, medezeggenschap en onze partners in Leiden en daarbuiten. Solidariteit met onze collega's in die regio is daarbij leidend.